

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

УДК 37.013:39(=161.2)]+17.022.1

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.3.8>

В. О. ПРИЙМАК

кандидат історичних наук,

старший викладач кафедри історії України та археології,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: sasha788996@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-3471-4282>

С. В. КАЛИТКА

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,

доцент кафедри фізичної культури і спорту,

Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, Україна

Електронна пошта: sv-kalitka@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-5446-2743>

В. І. РОМАНОВА

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,

завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання та адаптивної фізичної культури,

Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне, Україна

Електронна пошта: romanova250570@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0079-9855>

Т. В. ХОДАКОВСЬКА

заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель історії,

КЗЗСО «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради», м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: ttettianra@gmail.com

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ ТА ДОСВІД ФІЗИЧНОГО І МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ЗАПОРІЗЬКИХ КОЗАКІВ

Актуальність статті обґрунтовується тим, що у періоди соціальних потрясінь, у періоди воєн і змін політичної ситуації дуже суттєво перебудовується система цінностей будь-якої нації. Ця закономірність, зокрема, дуже чітко прослідковується на прикладі незалежної України, яка пережила жорсткі часи свого становлення. Буремні 90-ті роки ХХ століття трошили систему цінностей колишніх радянських українців, висуваючи, на жаль, на перший план жорстокий раціоналізм, хабарництво, корупцію, спокійне споглядання розкрадання багатств країни політичними елітами, користолюбство, шахрайство та обман. Все це призвело до морального занепаду нашого суспільства, яке десятиліттями не змогло вибудувати систему громадянського суспільства, яке залишалося посттоталітарним і перекреслювало майбутнє молодих українців відсутністю «соціальних ліфтів» для молоді, незатребуваністю креативності, активної громадянської позиції. Знецінилися мораль та духовність, які у величезного числа людей, взагалі, перестали бути цінностями. А порушення системи моральності у суспільстві призводить до катастрофічних наслідків. На сьогодні в Україні визріло розуміння того, що без відродження засад моралі та духовності, неможливим є майбутнє нашої країни.

Війна і окупація, які прийшли із вторгненням військ російської федерації на терени незалежної України, значно вплинули на формування системи цінностей наших громадян, а також більш суттєво висвітлили недоліки нашої системи шкільного виховання. Система виховання школярів повинна трансформуватися у зв'язку із архіскладними викликами: довготривалою війною із противником, котрий значно переважає кількісно. Для того, щоб його подолати, потрібно переважати якісно. Нам життєво необхідна істинна система цінностей, життєво

необхідним є аксіологічний підхід у вихованні молодого покоління, покоління громадян-патріотів, що необхідно, найперше, впроваджувати у школі. І для впровадження такої системи цінностей, безцінним є історичний досвід: досвід фізичного та морального виховання запорізьких козаків.

Століттями перебуваючи у стані війни з ворогами, козаки до досконалості відшліфовували свою систему психофізичної підготовки, яка ґрунтувалася на системі християнської моралі і віри, оборонцями якої вони і були. Аксіологічний підхід у вихованні школярів у сучасній українській школі можливо, важливо, логічно і дуже правильно поєднувати із нашим національним скарбом: козацькими традиціями навчання і виховання.

Проаналізовано поняття: аксіологія, аксіологічна педагогіка, християнська мораль, козаки, козацька педагогіка, щодо яких посилюється науковий інтерес як до питань, пов'язаних із вихованням школярів не лише як фізично загартованих громадян, а як громадян із системою морально-духовних цінностей.

Розглянуто основні напрями розвитку аксіологічного (ціннісного) підходу у вихованні українських школярів.

Висвітлено позитивні аспекти впровадження елементів фізичного та морального виховання запорізьких козаків в український шкільний навчально-виховний процес.

Акцентовано увагу на становленні в Україні сучасної системи освіти та фізичного виховання, метою якої, у тому числі, є також залучення до виховного процесу досвіду системи фізичного та морального виховання запорізьких козаків.

Стаття розкриває важливість аксіологічного підходу у вихованні школярів і чітко вказує на спільність цінностей аксіологічної і козацької педагогіки, в основі яких: духовність, мораль, гуманізм, культура. Це надважливо в умовах нинішньої війни в Україні, коли українці захищають від російської агресії і знищення не лише себе, свою країну, а народи Європи і європейські цінності. По суті, як у давнину чинили українські козаки, особливо в умовах турецько-татарської агресії.

Зазначено, що внаслідок впровадження аксіологічного підходу у вихованні школярів та досвіду фізичного та морального виховання запорізьких козаків у навчальний процес Нової української школи поліпшиться не лише якість освіти, а й рівень морально-духовних цінностей української молоді.

Ключові слова: аксіологія, духовність, гуманізм, козацька педагогіка, культура.

Поставлення проблеми. Вже тривалий час українська освіта перебуває у стані трансформації, бо відбулася зміна моральних ідеалів у пострадянських країнах, виникла необхідність адаптуватися до європейської науково-освітньої мережі та інтелектуального простору. Окрім того, з'явилися нові, суттєві виклики: агресія російської федерації щодо України; конфлікт, насамперед ціннісний, що загрожує довготривалістю. У цій війні, коли Україні загрожує ворог, що значно переважає нас територіально, чисельністю, озброєнням, дуже важливо не втратити сили духу і системи морально-культурних цінностей нашого народу, які є, одночасно, європейськими культурними цінностями.

В таких умовах надважливими є реформування української системи освіти на основі ідей гуманізму. Цю мету можливо досягти, якщо у виховний процес запроваджувати аксіологічний підхід та досвід фізичного та морального виховання запорізьких козаків.

Для вирішення поставленої дослідницької проблеми ми у своїй роботі спираємося на наукові доробки Н. О. Ткачової та Т. К. Варенко (аксіологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів); О. С. Мандзяка (слов'янські військові мистецтва); Т. Г. Калюжної (педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти); М.Ф. Гріненка

(здоровий спосіб життя, шлях до здоров'я); А.В. Цьося та Н.А. Деделюк (історія фізичного виховання на теренах України, закономірності розвитку фізичного виховання дітей на території України); Е.С. Вільчиковського (теорія і методика фізичного виховання дитини, оптимізація фізичного виховання дитини у вітчизняній системі освіти); М.В. Ляха (фізичне виховання молоді козацької доби та учнів козацьких класів сучасної школи); Калитки С.В., Приймак В.О. та ін. (пропагування ідей олімпізму, впровадження олімпійської освіти та аксіологічний підхід у вихованні школярів) та деяких інших дослідників.

Метою статті є дослідження проблеми впровадження аксіологічного підходу та досвіду фізичного та морального виховання запорізьких козаків у вихованні українських школярів.

Поставлена мета реалізується у таких **завданнях:** показати позитивні аспекти впровадження у виховний процес досвіду психофізичного виховання запорізьких козаків та наголосити на важливості виховання юнацтва на європейських цінностях гуманізму, духовності, моральності, культури та пропагування здорового способу життя.

Методологія та методи. Методологічну основу дослідження становить аналіз історико-педагогічних джерел для розкриття понятійного

апарату дослідження. Методами наукової розвідки є аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація теоретичного матеріалу.

Результати та дискусії. Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує, що Україна сьогодні є серед лідерів за темпами впровадження інновацій у освітньо-виховний процес. Це й не дивно, бо протягом 30-річчя становлення як незалежної держави відбувалися значні трансформації життєвого укладу українців: вони пережили періоди соціальних потрясінь, зміни суспільно-економічного ладу, зміни політичної ситуації, кілька революцій і зараз перебувають у стані довготривалої, до того ж, гібридної, війни – війни на знищення українського народу, із нашим агресивним північним сусідом. Всі ці перипетії призвели, по суті, до появи глибоких кризових явищ: у освіті, у системі виховання молоді, у системі фізичного виховання, тощо. Всі ці події вимагають істотної перебудови системи цінностей нації. Від рівня матеріальної і духовної культури суспільства залежить рівень розвитку всіх державних систем, і, зокрема, система освіти. А надважливе місце у системі освіти, на нашу думку, посідають педагогічна аксіологія та система фізичного виховання, яка тісно пов'язана, також, із системами охорони здоров'я, науки, культури, оборони і розвивається під впливом змін, що відбуваються в них. Зокрема, на думку Е.С. Вільчковського, реалізуючи свої педагогічні функції, одна лише система фізичного виховання здатна вирішувати завдання морального, естетичного, інтелектуального розвитку, досягаючи успіху там, де виявляються неефективними інші системи [Вільчковський: 144].

Окрім того, співзвучною до козацької системи навчання, виховання і загартовування є поняття, що вже прижилося в системі сучасної української освіти: це – поняття «основи олімпійських знань». Олімпійський рух, олімпійська освіта, олімпізм є на сьогодні повноцінними джерелами освіти, визначають, серед найважливіших принципів освіти, її гуманістичний характер, пріоритет загальнолюдських цінностей, сприяння взаєморозумінню і співпраці між людьми і народами, реалізацію права молоді на вільний вибір поглядів і переконань. Поєднуючи спорт з освітою та культурою, вони утворюють спосіб життя, який базується на радості від зусилля, на освіт-

ніх цінностях, на доброму прикладі та повазі до фундаментальних етичних цінностей. [Калитка С.В., Приймак В.О., Ковальчук Н.М., Тарасюк В.Й., с. 170].

Для того, щоб віднайти оптимальні шляхи виходу із кризових явищ і в суспільстві, і в освіті, ще у 90-х роках в Україні було визначено концептуальні положення, які повинні були бути прийняті за основу у процесі формування, зокрема, національної системи фізичного виховання молоді. І тут дуже важливою є ідеологія системи фізичного виховання школярів, яка повинна формуватися на загальнолюдських цінностях і національних засадах, які, зокрема, і проголошує педагогічна аксіологія. Аксіологічний підхід у педагогіці передбачає розгляд механізмів перетворення цінностей культури в світ особистості і, відповідно, вплив особистості на зміни системи цінностей соціуму, його культурних форм. Так, Н. Асташова стверджує, що аксіологічний підхід – це філософсько-педагогічна стратегія, яка визначає перспективи подальшого вдосконалення системи освіти, а також шляхи розвитку педагогічної майстерності та використання педагогічних ресурсів для розвитку особистості [Асташова, с. 132].

На основі врахування різних поглядів науковців, Н.О. Ткачова та Т.К. Варенко дійшли висновку, що аксіологічний підхід – це своєрідна філософсько-педагогічна стратегія, яка ґрунтується на ідеї пріоритету загальнолюдських цінностей і самоцінності кожної особистості та визначає перспективи подальшого вдосконалення системи освіти й оптимального використання педагогічних ресурсів відповідно до вимог сучасного суспільства [Ткачова, с. 213].

Формування національної системи фізичного виховання школярів вимагає нового змісту та пошуку ефективних форм, засобів і методів підготовки та підвищення кваліфікації шкільного вчителя, оскільки гуманістичні цінності освіти передбачають зміну авторитарно-дисциплінарної моделі навчання на особисто орієнтовану. Також кожен учень повинен бути включений у процес соціалізації через засвоєння її специфічного змісту як частини загальної культури нації [Вільчковський, с. 147, 149].

Українці як нація мають унікальний досвід фізичного загартовування і морального виховання молодого покоління на традиціях запорізького

козацтва. Загартовуючи себе й готуючи свій організм до складних випробувань долі, козаки влітку спали проти зоряного неба, мріяли про невідомі світи, прагнули проникнути в таємниці Космосу. Вони ґрунтовно знали народну медицину, її рецепти, які забезпечували міцне здоров'я, повноцінне довголіття [Лях, с. 295].

Шеррер у книзі «Аннали Малоросії», що вийшла у 1788 р., порівнює козацьку республіку з республіками Спарти і Риму. Але, виховані як спартанці, і призвичаєні до війни, як римляни, громадяни козацької республіки ніколи не прагнули до завоювання чужих земель, а лише до захисту своїх вівтарів і домашнього вогнища [Наливайко].

На підставі цього можна зробити висновок, що запорожці створили досить ефективні спеціальні фізичні і психофізичні вправи, спрямовані на самопізнання, саморозвиток, тілесне, психофізичне та моральне вдосконалення воїна [Вільчковський, с. 39].

Перебуваючи у стані безперервних воєн, Запорізька Січ постійно відчувала потребу у поповненні своїх лав. Тому у Січі були вироблені певні критерії відбору воїнів. Окремі історичні свідчення і народні перекази стверджують, що кандидати у військо піддавалися певному випробуванню. Від них не вимагали документів, лишень, потрібно було довести свою відвагу, вправність і мужність. Муштра була суворою. На підставі історичних свідчень, можна зробити висновок, що єдиних критеріїв відбору молодих козаків не існувало. Справжнім козаком ставав лише той, хто проявив себе у військовому поході, показав свою військову зрілість і здатність переносити всі негаразди військового життя [Вільчковський, с. 39]. Молоді козаки і їхні слуги – джури – обов'язково навчалися у січовій школі. Школа складалася із двох відділів: в одному навчалися майбутні дякони та паламарі, у другому – було завжди 30 учнів. Окрім того, був ще відділ молодиків, де навчалися сироти, хрещеники козацької старшини та інші діти [Вільчковський, с. 40].

Як зазначає Проспер Меріме, не кожного приймали до Січі, хоч бажаючих було багато. Для цього потрібно було пройти дуже складний відбір і цілу низку випробувань. Свою відвагу, вправність і мужність потрібно було довести. І муштра була суворою [Меріме: 33]. Як зазначає В.Січинський: «між ними можна добре

вишколитися в лицарському (військовому) порядку й чуйності» [Січинський, с. 61].

Гійом Левассер де Боплан зазначає: «Вони надзвичайно міцні статурою, легко переносять спеку і холод, голод і спрагу, невтомні на війні, мужні, сміливі, а швидше нерозважливі, бо не дорожать власним життям» [Боплан, с. 31].

Як зазначають у своїй монографії А.Цьось та Н.Деделюк, «запорожці створили досить ефективні спеціальні фізичні та психофізичні вправи, спрямовані на самопізнання, саморозвиток, тілесне, психофізичне й моральне вдосконалення воїна» [Цьось, с. 129]. Отже, Запорізька Січ була школою суворої підготовки воїнів, де важило багато не лише фізичне загартовування, а й моральне виховання. На думку А. В. Цюся, можна зробити висновок про те, що єдиних критеріїв відбору молодих козаків не існувало [Цьось, с. 129].

Але всі козаки і їхні джури навчалися у січовій школі при церкві Святої Покрови, яка складалася із двох відділів. У одному, на паламарів та дяконів, завжди навчалася тридцять хлопчиків. У другому – навчалися сироти, хрещеники козацької старшини та інші діти [Приступа, с. 26].

Цілком імовірно, що час перебування молодиків у Січовій школі суворо регламентувався, а залежав, передусім, від їх здібностей до військової та духовної науки, розумового й фізичного розвитку [Лях, с. 297].

Дуже багато історичних джерел свідчать про велику фізичну силу й витривалість запорозької старшини. Її з гідністю наслідують і члени сучасної козацької старшини, адже в Україні славні традиції запорізького козацтва ніколи не вмирили, живі і понині.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Сучасне українське козацтво в Україні і сьогодні вимагає від своїх побратимів і послідовників дотримання здорового способу життя, звичаїв і традицій запорізьких козаків, залучає їх до активної участі в життєдіяльності дитячих козацьких громад у загальноосвітніх і позашкільних закладах України.

На сьогодні одним з основних завдань українських козацьких громад є робота в навчальних закладах з підготовки фізично загартованих і досконало розвинених, із міцним здоров'ям, мужніх воїнів – захисників рідного народу і народів Європи від рашистської агресії.

Здійснений аналіз дає змогу дійти висновку, що для підвищення виховного потенціалу дитячих і молодіжних освітніх установ України за рахунок створення в них гуманістичних виховних систем, дуже ефективною проявила себе система фізичного загартування і морального виховання запорізьких козаків.

В перспективах подальших досліджень вбачаємо аналіз результатів навчання в умовах впровадження козацьких методів навчання і виховання та аксіологічного підходу у вихованні школярів.

Беззаперечно, що аксіологічною базою нашої сучасної української освіти має бути гуманізм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асташова Н. А. Концептуальні основи педагогічної аксіології. *Педагогіка*. 2002. № 8. С. 8–13.
2. Боплан Г. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансильванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн. Київ : Видавництво Наукова думка. Кембрідж (Мас.): Укр. наук. ін.-т. 1990. 256 с.
3. Калитка С. В., Приймак В. О., Ковальчук Н. М., Тарасюк В. Й. Пропагування ідей олімпізму, впровадження олімпійської освіти та аксіологічний підхід у вихованні школярів. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»* (1), 2022. С. 168–175. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.24>
4. Калюжна Т. Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти / за наук. ред. О. В. Уваркіної. Київ : Видництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 128 с.
5. Меріме П. Українські козаки та їх останні гетьмани: Богдан Хмельницький. Львів: Видавництво Каменяря, 1990. 301 с.
6. Наливайко Д. С. Козацька християнська республіка / Д. С. Наливайко. Київ : Видавництво Дніпро, 1992. 495 с.
7. Приступа Є. Н., Пилат В. С. Традиції української національної фізичної культури. Львів: Видавництво Троян, 1991. 104 с.
8. Система фізичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл Польщі та України (XVI – початок XXI століття): порівняльний аналіз [Текст] : монографія / Е. С. Вільчковський, Б. М. Шиян, А. В. Цьось, В. Р. Пасічник. Луцьк : Видавництво Вежа-Друк, 2016. 240 с.
9. Січинський В. Чужинці про Україну. Київ : Видавництво Довіра. 1992. 256 с.
10. Цьось А. В. Історія фізичного виховання на теренах України з найдавніших часів до початку XIX ст. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. В. Цьось, Н. А. Деделюк. Луцьк : Видавництво Східноєвроп. нац.ун-т ім. Лесі Українки, 2014. 456 с.
11. Лях М. В. Фізичне виховання молоді козацької доби та учнів козацьких класів сучасної школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2014, № 7(41). С. 295–303.
13. Грінченко М. Ф. Шлях до здоров'я / М. Ф. Грінченко. Київ : Видавництво Здоров'я, 1981. 152 с.
14. Ткачова Н. О., Варенко Т. К. Аксіологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів. *Наука і освіта*. 2009. № 7. С. 212–215.

REFERENCES

1. Astashova N. (2002) Conceptual foundations of pedagogical axiology / N. Astashova. *Pedagogy*. No. 8. P. 8–13.
2. Boplan H. (1990) Description of Ukraine, several provinces of the Kingdom of Poland, stretching from the borders of Muscovy to the borders of Transylvania, together with their customs, way of life and warfare. Kyiv : Naukova Dumka Publishing House. Cambridge (Mass.): Ukr. of science Institute of Technology 256 p.
3. Kalytka S., Pryymak V., Kovalchuk N., Tarasyuk V. (2022) Promotion of the ideas of Olympism, implementation of Olympic education and axiological approach in education of schoolchildren. *Academic studies. Series "Pedagogy"*. (1), P. 168–175. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.1.24>
4. Kalyuzhna T. (2012) Pedagogical axiology in the conditions of modernization of professional and pedagogical education / for the science. ed. O. Uvarkina. Kyiv : of the NPU named after M. P. Drahomanov. Publishing House. 128 p.
5. Merime P. (1990) Ukrainian Cossacks and their last hetmans: Bohdan Khmelnytskyi. Lviv : Kamenyar Publishing House, 301 p.
6. Nalyvaiko D. (1992) Cossack Christian Republic/D. Nalyvaiko. Kyiv : Dnipro Publishing House, 495 p.
7. Prystupa E., Pilat V. (1991) Traditions of Ukrainian national physical culture. Lviv: Troyan Publishing House, 104 p.
8. System of physical education of students of secondary schools in Poland and Ukraine (XVI – beginning of XXI century): comparative analysis [Text] : monograph / E. Wilchkovsky, B. Shiyany, A. Tsos, V. Pasichnyk. Lutsk : Vezha-Druk Publishing House, 2016. 240 p.
9. Sichynsky V. (1992) Foreigners about Ukraine. Kyiv : Dovira Publishing House. 256 p.
10. Tsos A. (2014) The history of physical education on the territory of Ukraine from the earliest times to the beginning of the 19th century / A. Tsos, N. Dedelyuk. Lutsk : Eastern Europe Publishing House. National University named after Lesya Ukrainka, 456 p.

11. Lyakh M. (2014) Physical education of the youth of the Cossack era and students of the Cossack classes of the modern school. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. No. 7(41). P. 295–303.
13. Grinenko M. (1981) *The way to health* / M. Grinenko. Kyiv : Health Publishing House, 152 p.
14. Tkacheva, N., Varenko, T. (2009) Axiological approach in professional training of future teachers. *Science and education*. No. 7. P. 212–215.
-

V. O. PRYYMAK

*Candidate of Historical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of History of Ukraine and Archeology,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: sasha788996@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3471-4282>*

S. V. KALYTKA

*Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
Associate Professor at the Department of Physical Culture and Sports,
Academician Stepan Demianchuk International University of Economics
and Humanities, Rivne, Ukraine
E-mail: Kalytk.Svitlana@vnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5446-2743>*

V. I. ROMANOVA

*Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
Associate Professor at the Department of Theories and Methods
of Physical Education and Adaptive Physical Culture,
Academician Stepan Demianchuk International University of Economics
and Humanities, Rivne, Ukraine
E-mail: romanova250570@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0079-9855>*

T. V. KHODAKOVSKA

*Vice Principal, Teacher of History,
Communal Institution of General Secondary Education “Lutsk Lyceum 27 of the Lutsk City Council”,
Lutsk, Ukraine
E-mail: ttettianra@gmail.com*

**AXIOLOGICAL APPROACH TO SCHOOLCHILD EDUCATION AND EXPERIENCE
WITH PHYSICAL AND MORAL EDUCATION OF ZAPOROZHIAN COSSAKS**

The relevance of the article is justified by the fact that in periods of social upheaval, wars, and changes in the political situation, the system of values of any nation is significantly rebuilt. This regularity, in particular, can be very clearly traced to the example of independent Ukraine, which survived the harsh times of its formation. The stormy 90s of the 20th century destroyed the value system of former Soviet Ukrainians, bringing to the fore, unfortunately, cruel rationalism, bribery, corruption, calm contemplation of the theft of the country's wealth by political elites, self-interest, fraud, and deception. All this led to the moral decline of our society, which for decades could not build a system of civil society, remained post-totalitarian, and crossed out the future of young Ukrainians with the lack of «social elevators» for young people, a lack of demand for creativity, and active citizenship. Morality and spirituality, which have ceased to be values for a huge number of people, have become devalued. And the violation of the system of morality in society leads to catastrophic consequences. Today in Ukraine, the understanding has matured that without the revival of the foundations of morality and spirituality, the future of our country is impossible.

The war and occupation that came with the invasion of the troops of the Russian Federation on the territory of independent Ukraine had a significant impact on the formation of the value system of our citizens and also significantly highlighted

the shortcomings of our school education system. The system of education for schoolchildren must be transformed in connection with the most complex challenges: a long-term war with an enemy that is significantly superior in numbers. In order to overcome it, it is necessary to prevail qualitatively. We vitally need a true system of values, vitally necessary is an axiological approach in the education of the young generation, the generation of patriotic citizens, which must, first of all, be implemented in school. And for the implementation of such a system of values, historical experience is invaluable: the experience of the physical and moral education of the Zaporozhian Cossacks.

Being at war with enemies for centuries, the Cossacks polished their system of psychophysical training to perfection, which was based on the system of Christian morality and faith, the defenders of which they were. It is possible, important, logical, and very correct to combine an axiological approach to the education of schoolchildren in a modern Ukrainian school with our national treasure: the Cossack traditions of education and upbringing.

The concepts of axiology, axiological pedagogy, Christian morality, Cossacks, and Cossack pedagogy have been analyzed, in relation to which scientific interest has increased as to issues related to the education of schoolchildren not only as physically hardened citizens but as citizens with a system of moral and spiritual values.

The main directions of the development of the axiological (value) approach in the education of Ukrainian schoolchildren are considered.

The positive aspects of the introduction of elements of physical and moral education of Zaporozhian Cossacks into the Ukrainian school educational process are highlighted.

The emphasis is placed on the formation of a modern system of education and physical education in Ukraine, the purpose of which is, among other things, to involve in the educational process the experience of the system of physical and moral education of the Zaporozhian Cossacks.

The article reveals the importance of the axiological approach in the education of schoolchildren and clearly points to the common values of axiological and Cossack pedagogy, which are based on spirituality, morality, humanism, and culture. This is very important in the conditions of the current war in Ukraine, when Ukrainians protect not only themselves and their country but the peoples of Europe and European values from Russian aggression and destruction. Basically, as Ukrainian Cossacks did in ancient times, especially in the conditions of Turkish-Tatar aggression.

It is noted that as a result of the introduction of an axiological approach to the education of schoolchildren and the experience of physical and moral education of the Zaporozhian Cossacks into the educational process of the New Ukrainian School, not only the quality of education but also the level of moral and spiritual values of Ukrainian youth will improve.

Key words: Axiology, spirituality, humanism, Cossack pedagogy, culture.